

HERMENEUTIKA ÉS KÁNONJOG

HERMENEUTICS AND CANON LAW

Szuromi Szabolcs Anzelm, O.Praem.

az MTA doktora, tanszék- és kutatóközpont-vezető egyetemi tanár
Pázmány Péter Katolikus Egyetem Kánonjogi Posztgraduális Intézet, Budapest
szuromi.szabolcs@ppke.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Az Egyház életének elsődleges és lényegi forrásai a Szentírás, a szenthagyomány és az egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozásai. Ezek egyúttal nélkülözhetetlen alapok a kánonjog számára, amelyek azoknak a személyeknek és tárgyakkal a kapcsolatát szabályozzák, akik valamilyen módon kötődnek az Egyház életéhez. Az egész kánoni rendszer egyetlen, egységes logikai szerkezetet jelent, amely fokozatosan épült fel az Egyház tanítására, annak védelme érdekében, szoros kapcsolatban a természetjoggal. A kánonjogi kodifikáció előtt (1917), ha egy kánoni norma érvényes formában megszületett, akkor azt véglegesen hatályosnak tekintették, amely a később meghozott jogszabályok ellenére továbbra is integráns része a teljes kánonjogi rendszernek. Emiatt és a jogértelmezés fejlett módszerének hiányában, a régebbi kánonjogi normákat a 9. században mindössze csak a szövegből való tartalmi kihagyásokkal, interpolációval, a szerző nevének megváltoztatásával vagy egyszerű hamisítással tudták a kortárs helyzetre alkalmazni. A folyamatosan fejlődő terjedelmű egyházfegyelmi anyag így számos esetben részben vagy teljes egészben ellentétes előírást tartalmazott, mivel annak többsége egyedi esetre vonatkozott eredetileg, amelyek eltérő körülmények alapján születtek meg. A kánonjogtudomány 12–13. századi fejlődésének köszönhetően vált lehetővé az egyes kánonok között felmerült ellentétek feloldása. Mindez lehetővé tette a teljes történelmi joganyag koherens alkalmazását 1983 előtt, azt követően pedig mint a kánoni jogszabályok nélkülözhetetlen értelmezési alapját.

ABSTRACT

The primary and essential sources of the life of the Church are the Holy Scriptures, the sacred tradition, and the declarations of the Magisterium. They are also indispensable foundations for canon law, which regulates the relations of persons and objects which are in some way connected with the life of the Church. The whole canonical system is one unified logical structure which has been gradually built up on the doctrine of the Church, in order to defend it, in close connection with natural law. Prior to the codification of canon law (1917), once a canonical norm had been established in a valid form, it was considered to be in definitive force, which, despite subsequent legislation, remained an integral part of the entire canon law system. For this reason, and in the absence of an advanced method of legal interpretation, the application of ancient canonical norms to the contemporary situation in the ninth century was possible only

by means of omissions of content from the text, interpolation, changing the author's name, or simple falsification. The constantly evolving body of canonical material thus contained in many cases partially or entirely contradictory prescriptions, since most of them originally applied to specific cases which arose in different circumstances. Thanks to the development of canon law science in the twelfth and thirteenth centuries, it became possible to resolve the conflicts that arose between the various canons. This has made it possible to apply the whole body of historical canonical material coherently before 1983 and afterwards as an indispensable basis for the interpretation of the canon law in force.

Kulcsszavak: kánonjog, isteni jog, apostoli hagyomány, kánoni jogértelmezés, kánonjoggyűjtemények, *Corpus iuris canonici*, kodifikációk

Keywords: canon law, divine law, apostolic tradition, canonical interpretation, canonical collections, *Corpus iuris canonici*, codifications

1. A KÁNONJOG SAJÁTÓSÁGAI

Az egyházi jog mint az Egyház fegyelmi szabályainak rendszere, amely a krisztushívőket „az istentiszteletre, a békére és a keresztény igazságosság megőrzésére, végül az örök boldogság elérésére” (vö. Francis Schmalzgrueber SJ, in: Michiels, 1929, I/11.) vezeti, ezért tulajdonképpen ’szent jognak’ (ius sacrum) tekinthető, mivel normái közvetlenül vagy közvetve az egyes személyek megszentelődését segítik elő (Erdő, 2009, 145–151.). Ha ezt szembeállítjuk az emberi társadalom közös életét szabályozó normákkal (állami jog), akkor tágabb értelemben isteni jognak vagy az isteni törvényhez kötött jognak is nevezhetjük, mert a kánoni jog sajátosan kötődik az isteni joghoz (erről részletesen lásd Giovanni Paolo Lancelotti, 1609, 1050.). Egyrészt a számos pozitív egyházi törvény mindössze megfogalmazza az isteni jogot, amelynek hatálya alól egyetlen hierarchikus szint sem képes felmentést adni. Másrészt még a pusztán egyházi törvényekkel kapcsolatban is meg kell jegyeznünk, hogy ezek is egyedülálló módon kötődnek az isteni joghoz mint annak megtartása és tartalmának alkalmazása eszközehez (Erdő, 2003, 15–16.). A jogszabályok tartalma az Egyház élete során kristályosodott ki, először a szentségek kiszolgáltatásának és az evangélium hirdetésének szokásjogában, majd írott formában. Az egész kánoni rendszer egyetlen, egységes logikai szerkezetet jelent – ha úgy tetszik: piramis –, amely fokozatosan épült fel az Egyház tanítására, annak védelme érdekében, szoros kapcsolatban a természetjoggal (Grocholewski, 2008, 41–49.).

Nem is olyan rég mindössze néhány meghatározott jogterületen volt lehetséges az ’érvényesség’ és a hatályosság közötti különbségtétel a kánonjogi rendszeren belül. Ha egy kánoni norma érvényes formában megszületett – az arra illetékes egyházi hatóság által, kánonilag érvényes jogalkotási folyamat eredményeként és

formában, valamint összhangban az Egyház tanításával, meghatározott hívőközösség számára –, akkor azt véglegesen hatályosnak tekintették, amely a később meghozott jogszabályok ellenére továbbra is integráns része a teljes kánonjogi rendszernek. Ez más megvilágításba helyezi a kánonjogtörténetben megjelenő legjelentősebb, ún. hamisított kánonjogi források jogelméleti hátterét.

A jogértelmezés fejlett módszerének hiányában, a régebbi kánonjogi normákat – amelyek szó szerint megőrizték a korábbi egyházi körülményeket, azonban továbbra is hatályban voltak – mindössze csak a szövegből való tartalmi kihagyásokkal, interpolációval, a szerző nevének megváltoztatásával (magasabb tekintély alá helyezve azt) vagy egyszerű hamisítással tudták a kortárs helyzetre alkalmazni. Erre a módszerre a legismertebb példa a *Decretales Pseudo-Isidorianae* (847–852) (Hinschius, 1863). A gyűjtemény több mint felében hamis anyagot tartalmaz (Erdő, 2002, 74–79.; Szuromi, 2014, 35–44.). Azok a kánonjogi előírások, amelyek az egyháztörténelem különböző időszakaiból származtak, együttesen képezték a hatályos jogot. Ez a kánonok megfelelő alkalmazása és a jogértelmezés számára is jelentős problémát okozott. Az egyházfegyelmi anyag – kronologikus vagy tematikus módon rendezve az egyes kánonjogi kollekciókban – számos esetben részben vagy teljes egészben ellentétes előírást tartalmazott, mivel többsége eredetileg egyedi esetekre vonatkozott, amelyek eltérő körülmények (földrajzi, társadalmi, történelmi stb.) alapján születtek meg. A kánonjogtudomány fejlődésének köszönhetően lehetővé vált az egyes kánonok között felmerült ellentétek feloldása. Ennek a lényeges változásnak a legfontosabb teoretikusai között kell említenünk Chartresi Szt. Ivót (†1115) (Szuromi, 2010), Liège-i Algert (†1131) (Kretzschmar, 1985; Erdő, 2008, 101–102.) és Gratianus mestert (kánongyűjteményét 1140 körül állította össze) (*Concordantia discordantium...* in: Friedberg, 1879, vö. Landau, 2008, 22–54.). Azonban itt szükséges megemlékeznünk – az említett szerzők tudományos eredményein túl – a IV. Lateráni Zsinat (1215) kiemelkedő döntéséről, amely világosan rendezte a zsinati jogalkotás hierarchikus szintjeinek egymáshoz való viszonyát. Ennek az egyetemes zsinatnak a határozatai kerültek először a történelemben pápai kihirdetésre (Const. 6, in: *Conciliorum...*, 1973, 212–213.).

Köszönhetően José Miguel Viejo-Ximénez újabb kutatásainak, a Gratianus által alkalmazott értelmezési módszer megértésében fontos szerepet kapott Sevillai Szt. Izidor (†636) alapvető műve, az *Etymologiarum*. Ez különösen a 'distinctiones' (megkülönböztetések) technikájának eredetét helyezi új megvilágításba (Viejo-Ximénez, 2013, 194.). Izidor rendszerében a 'distinctio' (megkülönböztetés) a konkrét téma felosztásának nyelvtani eszköze. Izidor műve egyes fejezeteinek kifejtésekor gyakran használta Cicero (Kr. e. †43) írásait, amelyek szintén hatottak a *Decretum Gratiani* tartalmára és módszerére. Izidor az *Etymologiarum* V. könyvében beszél a jogszabályokról és az időről, valamint pontos definíciót ad a különböző típusú és szintű jogszabályok osztályozásához (isten jog, emberi jog,

természetjog, állami jog, népek joga, alkotmányjog stb.) (Viejo-Ximénez, 2013, 195–212.). Ez az osztályozás, amely alapvetően a római jogi forrásokra vezethető vissza, kellőképpen megvilágítja, hogy miként került jóval közelebb a kánonjogi rendszer a római jogi technikához attól az időponttól, amikor a *Decretum Gratiani* összeállításra került (Meyer, 2000). Az említett osztályozás nem pusztán az összegyűjtött kánoni joganyag felosztási, oktatási és értelmezési elve lett, hanem a kánoni jogelmélet része, megőrizve annak „szent” karakterét. Ezek a jogelméleti és értelmezési alapelvek tették lehetővé a fokozatosan növekvő kánoni joganyag alkalmazását és magyarázatát. Ezt a gazdag fegyelmi anyagot nevezzük később *Corpus iuris canonicum*-nek, amely lényegében 1917-ig hatályban volt, sőt 1983. november 27-ig megmaradt mint a kánonjogi magyarázat elengedhetetlen eszköze.

2. A KÁNONI JOGANYAG ÉRTELMEZÉSE

Nem kétséges, hogy immár kétezer éve a kánoni joganyag egyik legfőbb jellegzetessége – keletkezési dátumától függetlenül – annak „szent karaktere” (Erdő, 2014, 64.). Az Egyház életének elsődleges és lényegi forrásai a Szentírás, a szent-hagyomány és az egyházi Tanítóhivatal. Így ezek egyúttal nélkülözhetetlen alapok a kánonjog mint normarendszer számára, amelyek azoknak a személyeknek és tárgyaknak a kapcsolatát szabályozzák, akik valamilyen módon kötődnek az Egyház életéhez. Ennek a sajátos életnek a tudományos értelmezése – amint arra többek között Gianfranco Ghirlanda SJ 2013-ban rámutatott (Ghirlanda, 2013, 20–22.) – szükségessé teszi a kánonjog beillesztését a teológiai tudományok közé, ahogy az kifejezett formában megtörtént a II. Vatikáni Zsinaton (1962–1965). Ez nem azt jelenti, hogy elhagyhatóvá válna a jogi módszer alkalmazása a kánonjog értelmezésekor; inkább annak kettős természete kerül kihangsúlyozásra. Ennek elemzéséhez azonban értelemszerűen összetett módszerre van szükség (Szuromi, 2013, 85–95.). A római jogrendszer, annak terminológiája és a különböző eredetű – egyedi kulturális tartalmat hordozó – források lényegi befolyást gyakoroltak a kánonjog fejlődésére, beleértve annak forrásait, módszerét, kifejezéseit és intézményeit (Viejo-Ximénez, 2005, 139–169.). A kontinentális jogrendszerek közös öröksége – melynek területén az egyik legjelentősebb hatást éppen a kánonjogi gyűjtemények fejtették ki – napjainkig lényegileg határozza meg az egyházfegyelmet, annak ellenére, hogy az számos esetben módosult az évszázadok folyamán. Szükséges tehát a római jogra mint a kánonjogi elvekben állandóan jelen lévő elemre történő reflektálás az egyházi jogalkotás bármelyik időszakában, a patrisztikus kortól napjainkig (Fantappiè, 2019).

Az is nyilvánvaló azonban, hogy a kánonjogi forrásoknak saját történetük van, amely – mint önálló diszciplína – egészen a legutóbbi időkig elengedhetetlen háttérét képezte a hatályos jog adekvát megértésének. Határozott meggyőződés

szerint az egyes kánonokat magyarázó személy még ma sem hanyagolhatja el a kánonjog eredeti forrásainak ismeretét, amennyiben ténylegesen meg kívánja érteni egy hatályos kánon teljes kontextusát. Különösen is igaz ez akkor, ha a konkrét kánon régi jogot idéz, vagy arra utal.

3. A *CORPUS IURIS CANONICI* MINT A HATÁLYOS KÁNONJOGI NORMÁK ÉRTELMEZÉSÉNEK NÉLKÜLÖZHETETLEN ALAPJA

A *Corpus iuris canonici*t alkotó hat kánonjogi gyűjtemény (*Decretum Gratiani* [1140], *Liber Extra* [1234], *Liber Sextus* [1298], *Clementinae* [1317], *Extravagantes Iohannis XXII* [1325/1500], *Extravagantes communes* [1500/1503]), kiegészítve a Trentói Zsinat (1545–1563) döntéseivel, valamint a későbbi pápai vagy kuriális jogalkotás dokumentumaival, nehéz helyzet elé állította azt a kánonjogászt, aki az Egyház normáit egy konkrét kánonjogi helyzetben kívánta alkalmazni. Mégis, szem előtt tartva a kánoni joganyag sajátosságait – amelyeket fentebb bemutatunk –, a felhalmozódott gazdag kánoni források ilyen formában történő kezelése elő tudta segíteni a konstans egyházfegyelmi alapelvek legpontosabb és jóval világosabb érvényesítését.

Ez az értelmezési mód képes volt arra, hogy az Egyház célját a joggyakorlat terén hűségesen és lelkiismeretesen megőrizze. Ennek az ismerete vezette az első kánonjogi kodifikációban részt vevő szakértőket, amikor kellő körültekintéssel, a majdnem kétezer év jogalkotási, jogértelmezési és joggyakorlati folyamatának eredményeként előttük álló kánoni örökségre tekintettek. Ebben az óvatosságban ott rejlett egyúttal az aggodalom is, nehogy a kánonjog lényegi sajátosságai és tartalma, amely az Egyház legkorábbi időszakától kristályosodott ki, valamilyen szerkezeti vagy akár lényegét érintő módosulást szenvedjen el a kodifikáció következményeként. A helyzetet a CIC (1917), a 6. kánon beillesztésével oldották fel, amely kifejezetten azokra az esetekre hívta fel a figyelmet, amikor a kánonjogásznak a régi jogot figyelembe véve kell kialakítania álláspontját. Ilyen eset lehetett, ha a *Corpus iuris canonici* valamely szövegrészletét szó szerint vette át a CIC (1917) (CIC [1917] 884., 2351. kánonok). Hasonlóan fontos volt az eredeti jogforrások szerepe akkor is, ha a kánon csak részben egyezett meg a régi joggal, illetve amennyiben kétséges volt, hogy a Kódex tartalma eltér-e a régi jogtól. Mivel a CIC (1917) 6. kánon 5. pontja rögzítette, hogy a Kódex nem említ minden lehetséges büntetést, ez további teret adott a régi jog használatára (Álvarez de las Asturias, 2014, 31–32.).

Ahhoz, hogy a kánonjogász helyesen tudja értelmezni ezeket a kánonokat, legalább alapszinten szükséges volt a *Corpus iuris canonici* ismerete, beleértve a hozzá kapcsolódó rövidítésrendszer jelentésének és módszerének elsajátítását is. A kánoni latinitásban való kellő jártasság szintén alapfeltétele volt a Kódex

értelmezésének. Az említett ismereteknek a mindennapos gyakorlatban történő alkalmazását segítette a CIC (1917) jegyzetekkel ellátott kiadása, amely minden egyes kánonhoz kapcsolódóan – rövidített formában – tartalmazta annak forrásait (*Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus*, 1974). Mindez kiegészült a Kódexhez készült, terjedelmes – kilenckötetes – forráskiadással, amely Pietro Gasparri (†1934) és Serédi Jusztinián OSB (†1945) neve alatt jelent meg (Gasparri–Serédi, 1923–1939, I–IX.). Mindössze csak jelezni szeretném, hogy az eredeti források ismerete nem pusztán a fentebb felsorolt esetekben volt szükséges a konkrét kánon jelentésének jobb megértéséhez, hanem általánosságban is fontos volt a jogértelmezéshez, hogy kellően árnyalt álláspontot lehessen kialakítani az egyes kánonok forrástörténeti hátterének megismerése alapján. Ez utóbbi általános elv különleges jelentőséget kapott akkor, amikor a bíró megpróbálta elhelyezni a konkrét kánonjogi problémát abban a kazuisztikus rendszerben, amely az elmúlt századokban a különböző egyházi bíróságokon vagy egyházmegyei hivatalokban kristályosodott ki.

A hatályos Egyházi Törvénykönyv (1983) szintén a 6. kánonban foglalkozik a régi joggal, amelyben kimondja: „A jelen Kódex kánonjait, amennyiben a régi jogot tartalmazzák, a kánoni hagyományt is figyelembe véve kell értelmezni.”¹ Ez a rendelkezés – összevetve az első kodifikáció eredményeként megfogalmazott elvvel – láthatóan kevesebb teret enged a *Corpus iuris canonici* és a CIC (1917) használatának a mindennapos jogértelmezésben és jogalkalmazásban, beleértve a joggyakorlatot is. Mindazonáltal, nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a kánonokat kötelező a törvényhozó szándékának megfelelően értelmezni (vö. CIC 17. kán.). Így nem tekinthetünk el az utolsó egyetemes zsinat – a II. Vatikáni Zsinat (1962–1965) – döntéseitől sem, amelyek ugyan időben megelőzik az új Egyházi Törvénykönyv 1983. január 25-én történt kihirdetését, azonban kiemelt helyet foglalnak el a hatályos Kódex értelmezési alapelvei között. A zsinati atyák sajátos szándékát pontosan megőrizték a zsinat egyes dokumentumait előkészítő egyeztetéseket és tervezeteket rögzítő „Akták” (*Acta Synodalia...*, 1970–1977, I–IV.).

Ehhez hasonlóan szükséges megfontolnunk az új Egyházi Törvénykönyv jogértelmezése és alkalmazása során azokat a véleményeket, érveket, egyeztetéseket, amelyekről hiteles formában tanúskodnak a Kódex revíziója folyamán rögzített és publikált schémák, valamint a hozzájuk fűzött kortárs megjegyzések (*Communicationes*, 1966kk.). Azt is ki kell hangsúlyoznunk, hogy a hatályos Kódex nagy számban tartalmaz olyan kánonokat, amelyek lényegi módosítás nélkül őrizték meg a korábbi Kódex kánonjainak szövegét (Lara, 1983, 345–369.). Sőt, mind a mai napig léteznek olyan konkrét esetek, amikor eleve a CIC (1917)

¹ CIC Can. 6 – § 2. „*Canones huius Codicis, quatenus ius vetus referunt, aestimandi sunt ratione etiam canonicae traditionis habita.*”

normáit szükséges alkalmaznunk. Itt szeretnék utalni Arthur Kaufmann-nak a hermeneutikai elmélet jogtudományi módszeren belüli érvényesülésével kapcsolatban tett világos állásfoglalására (Kaufmann, 1996, 11–38.). Ezt az elméletet Javier Otaduy megfelelő módon adaptálta a kánonjogi interpretáció sajátosságaihoz (Otaduy, 2012, 723–724.). Mindennek fényében nem szükséges a régi jog figyelembevételének igazolásához a régi joggal fennálló szövegbeli hasonlóság vagy akár annak idézete a hatályos jog által, mivel mindössze a közvetett kapcsolat is elégséges alap a figyelembevételhez. Ez nem jelenti az új jog illetéktelen relativizálását, hiszen a jogértelmező egyértelmű szándéka a konkrét jogi szöveg jelentésének jobb megértésére irányul. Ehelyütt Stephan Kuttnernek (†1996) a már fentebb említett – 11. századi – Chartres-i Szt. Ivóhoz kötődő kánonjogi gyűjtemény alapján tett rövid magyarázatával kapcsolatos meglátását idézném: „...Ivó prológusa a jogértelmezés művészetének történelmi mérföldköve volt, mivel azáltal a bibliai és retorikai hermeneutika egyes alapelvei átkerültek a szent kánonok értelmezésének területére, olyan új elképzelésekkel gazdagítva azok közös alapját, amelyek megfontolandó következményeit a skolasztikus teológia és a kibontakozó kánonjogtudomány a 12. században igazolta. Sőt, a hermeneutika – a szent tekintéllyel rendelkező álláspontok kibékítésének művészete – és az isteni összhang nagyon közeli kapcsolatban van egymással...” (Kuttner, 1992, I/4.) Ez a mondat alkalmazható a kortárs egyházfegyelem értelmezésére is. Kuttner professzor részt vett a kódexmegújítás folyamatában, melynek köszönhetően tudományos felfogása – mint a kánonjogi források szakértője – gazdagította az új Kódex összeállítását.

Mindennek tükrében a hatályos kánonjog elválasztása lehetetlen annak korábbi forrásaitól vagy azoktól a normáktól, amelyek az adott kérdést (személyeket, tárgyakat, intézményeket, cselekményeket) korábban szabályozták. Az új jog – ahogy azt Enrique de León is kihangsúlyozta 2012-ben – már létező körülmények, létező normák stb. között született meg, amelyek befolyásolták annak összeállítását, megőrizve a történelmi folyamatosságot (de León, 2012, 334.). Azt is ki szeretném itt emelni, hogy önmagában bármely fordítás egyúttal értelmezést is jelent. Éppen ezért azzal, hogy az új Egyházi Törvénykönyv népnyelvű fordítása hivatalosan megengedetté vált, még nagyobb jelentőséget kapott a Kódex végleges szövege forrástörténeti hátterének megismerése. Ennek hiányában nem teljesülhet a fordítás azon alapelve, hogy annak a lehető legtokéletesebb formában kell visszaadnia az eredeti szöveg jelentését. Márpedig annak értelmezési horizontja, a konkrét kánoni norma indokának, kialakulásának és megszövegezésének történeti – forrásokon nyugvó – háttere. Ide tartozik tehát az új Kódex szövegén és szövegtervezetein túl az a teljes korábbi kánoni forrásanyag, amely a megelőző időszakokban az adott területet szabályozta, beleértve a CIC (1917)-et, de a *Corpus iuris canonicit* is. A kánonjogon belül a legeleveníbb jogterületek a házasságjog és a szerzetesjog, melyeket nagyban befolyásolt az

az intézményi keret és kánonjogi alapelvrendszer, amely a kinyilatkoztatás, az egyházi hagyomány és az Egyház mindennapos működése alapján fejlődött ki. Az említett két összetevő szoros kapcsolatban áll a régi joggal, amelyekre így az új Kódex is tekintettel van.

Lényeges tehát az egyházi joggyakorlat területén tevékenykedők számára, hogy a jogszabályok értelmezéséhez, minél jobban megismerjék azokat a korábbi normákat és elméleteket, amelyek a jelenlegi egyházfegyelmi rendelkezések létrejöttének háttérét képezik. Megjegyzendő, hogy ez az ismeret a jogalkalmazó számára is elengedhetetlen, amikor a kánonjog által nevesített eszközökkel a ténylegesen fennálló joghézag kitöltésére törekszik.

4. KONKLÚZIÓ

Ha megvizsgáljuk az egyetemes zsinatok szövegének kritikai kiadását, számos hivatkozással találkozhatunk, amelyek – mint az újabb zsinati jogalkotás forrása-ira – a korábbi egyetemes zsinatok rendelkezéseire utalnak. Mindez egyedülálló képet nyújt arról a folyamatról, hogy az évszázadok folyamán miként épült teljes egészében egymásra az egyetemes zsinatok jogalkotása. Nem véletlen jelenségről van szó, hiszen a kánonjog maga – amint azt fentebb bemutattam – nagyon szoros kapcsolatban van az Egyház lelkipásztori és szentségkiszolgáltató életével, amely az Egyház alapítója által meghatározott cél megvalósítására irányul. Ez tehát az a változatlanosság, amely a külső körülmények módosulása között is a stabilitásról tanúskodik az Egyháznak a történelem folyamán intézményesedett életén belül. A konkrét időszak körülményei és adottságai alapján még néhány egyházi intézmény alapvető funkciójában is bekövetkezhet jelentős változás, azonban maga a feladatkör változatlanul megmarad. Ezért fontos az 1917 előtt keletkezett kánonjogi források ismerete mindazok számára, akik akár a történelmi, akár az aktuális kánonjogi anyagot értelmezni szeretnék, hogy ezzel elősegítsék a konkrétan elemzett fegyelmi szöveg megértését.

Ezért az az értelmezés, amely nélkülözi a korábbi egyházi források ismeretét, miközben a jelenlegi kánoni normarendszert elemzi – beleértve azokat az eseteket is, amelyek az intézményes rendben alapvetően, sőt lényegileg átalakultak –, nem képes megérteni a kánoni szabályozás valódi és konkrét jelentéstartalmát. Az egyházi jogalkotás története világosan mutatja azt a töretlen követelményt, hogy az Egyház tevékenységének szorosan Krisztus személyéhez és az apostoli hagyományhoz kell kötődnie, amelynek külső megjelenítése az Egyház intézményi egységét jelenti. E szoros kötelék fenntartására való törekvés – amely az egyház tevékenysége legvégső céljának megvalósítására is nagy hatással van – határozza meg az egyházi szolgálat tényleges feladatát, amelyet a hatályos CIC utolsó kánonja (1752. kán.) így fogalmaz meg: „szem előtt tartva a lelkek üdvösségét,

amelynek az Egyházban mindig a legfőbb törvénynek kell lennie”.² Vagyis a kánoni normák rendszere mint „szent jog”, a Katolikus Egyház mint „hierarchikus közösség” megfelelő szintjéhez kapcsolódva, összefogja az Egyház egységes működését.

IRODALOM

- Álvarez de las Asturias, Nicolás (2014): *Ecclesia semper reformanda: la contribución del derecho canónico* (Subsidia Canonica 13). Madrid: Universidad San Dámaso
- Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Oecumenici Vaticanum II* (1970–1977). I–IV. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis
- CIC (1917): *Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, praefatione, fontium annotationae et indice analytico-alphabetico ab E.mo Petro Card. Gasparri auctus* (1974). Romae: Typis Polyglottis Vaticanis
- CIC (1983). *Codex iuris canonici*. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis
- Communicationes* (1966kk.) Romae: Typis Polyglottis Vaticanis
- Conciliorum oecumenicorum decreta* (1973) 3. ed. Bologna: Istituto per le scienze religiose
- Concordantia discordantium canonum: Decretum Gratiani*. In: Friedberg, Aemilius (1879): *Corpus iuris canonici*, I. Lipsiae: Bernhard Tauchnitz
- Erdő Péter (2002): *Die Quellen des Kirchenrechts. Ein geschichtliche Einführung* (Adnotationes in Ius Canonicum 23). Frankfurt am Main: Peter Lang, Europäischer Verlag der Wissenschaften
- Erdő Péter (2003): Metodo e storia del diritto nel quadro delle scienze sacre. In: de León, Enrique –Álvarez de las Asturias, Nicolás (eds.): *La cultura giuridico-canonica Medioevale premessa per un dialogo ecumenico* (Pontificia Università della Santa Croce, Monografie giuridiche 22). Milano: Giuffrè Editore, 3–22.
- Erdő Péter (2008): *Storia delle fonti del diritto canonico* (Istituto di Diritto Canonico Sam Pio X, Manuali 2). Venezia: Marcianum Press
- Erdő Péter (2009): *Le sacré dans la logique interne d'un système juridique*. Paris: L'Harmattan
- Erdő Péter (2014): *Egyházjog* (Szent István Kézikönyvek 7). Budapest: Szent István Társulat (5. kiadás)
- Fantappiè, Carlo (2019): *Per un cambio di paradigma. Diritto canonico, teologia e riforme nella Chiesa*. Bologna: Edizioni Dehoniane
- Gasparri, Pietro – Serédi Jusztinián (eds.) (1923–1939): *Codicis iuris canonici fontes* I–IX. Romae: Typis Polyglottis Vaticanis
- Ghirlanda, Gianfranco (2013): *Introduzione al diritto ecclesiale. Lineamenti per una teologia del diritto nella Chiesa. (Diritto Canonico 2)*. Roma: Gregorian & Biblical Press
- Grochowski, Zenon (2008): *La legge naturale nella dottrina della Chiesa*. Roma: Consult Editrice
- Hinschius, Paul (ed.) (1863): *Decretales Pseudo-Isidorianae et Capitula Angilramni*. Lipsiae: Officina Bernardi
- Kaufmann, Arthur (1996): Concepción hermenéutica del método jurídico. *Persona y derecho*. 35, 11–38.

² CIC Can. 1752 – „...servata aequitate canonica et prae oculis habita salute animarum, quae in Ecclesia suprema semper lex esse debet.”

- Kretzschmar, Robert (1985): *Alger von Lüttichs Traktat „De misericordia et iustitia” (Quellen und Forschungen zum Recht im Mittelalter 2)*. Sigmaringen: Thorbecke
- Kuttner, Stephan (1992): Harmony from Dissonance. An Interpretation of Medieval Canon Law. In: Kuttner, Stephan (ed.): *The History of Ideas and Doctrines of Canon Law in the Middle Ages (Collected Studies Series CS 113)*. 2. ed. Aldershot: Ashgate, 1/1–16.
- Lancelotti, Ioannes Paolus (1609): *Institutiones Iuris Canonici, quibus ius pontificium singulari methodo*. Coloniae: Sumptibus Lazari Zetzneri
- Landau, Peter (2008): Gratian and the Decretum Gratiani. In: Hartmann, Wilfried – Pennington, Kenneth (eds.): *The History of Medieval Canon Law in the Classical Period, 1140 – 1234. (History of Medieval Canon Law 6)*. Washington DC: The Catholic University of America Press, 22–54.
- Lara, Rosalio Castillo (1983): Criteri di lettura e comprensione del nuovo Codice. *Apollinaris*, 56, 345–369.
- de León, Enrique (2012): Historia del derecho canónico. *Diccionario General de Derecho Canónico*, IV. 333–338.
- Meyer, Christoph H. F. (2000): *Die Distinktionstechnik in der Kanonistik des 12. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Wissenschaftsgeschichte des Hochmittelalters (Mediaevalia Lovaniensia I/XXIX)*. Leuven: Leuven University Press
- Michiels, Gommar (1929): *Normae generales iuris canonici*. Lublin: Universitas Catholica, I.
- Otaduy, Javier (2012): Interpretación de la ley. In: Otaduy, Javier – Viana, Antonio – Sedano, Joaquín (eds.): *Diccionario General de Derecho Canónico*. Pamplona: Editorial Aranzadi, VI/720–731.
- Szuromi Szabolcs Anzelm (2010): *From a Reading Book to a Structuralized Canonical Collection – The Textual Development of the Ivonian Work. (Aus Recht und Religion 14)*. Berlin: Frank & Timme
- Szuromi Szabolcs Anzelm (2013): A kánonjogtudomány módszerének vázlata. In: Szuromi Szabolcs Anzelm (szerk.): *A tudományos módszer. (Pázmány Könyvek 9)*. Budapest: Szent István Társulat, 85–95.
- Szuromi Szabolcs Anzelm (2014): *Pre-Gratian Medieval Canonical Collections – Texts, Manuscripts, Concepts. (Aus Recht und Religion 18)*. Berlin: Frank & Timme
- Viejo-Ximénez, José Miguel (2005): La recepción del derecho romano en el derecho canónico. *Annaeus*, 2, 139–169.
- Viejo-Ximénez, José Miguel (2013): Cicerón y Graciano. *Folia Theologica et Canonica*, II, 191–214.